

RADICS RUDOLF

MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYVEK AZ IRODALOMOKTATÁS KONTEXTUSÁBAN¹

„Az elmúlt években mintha a magyartanításban éppen a lényegét felejtettük volna el. Azt ugyanis, hogy az egésznek az a célja, hogy a diákok megtanuljanak értőn olvasni, hogy bele tudjanak helyezkedni más korok, emberek, értékek, problémák világába, hogy megtanulják elemzőn látni önmagukat és azt a világot, ami körülveszi őket, hogy érzékenységet, figyelmességet és empátiát tanuljanak, hogy azonosulni tudjanak olyan értékrendekkel, amiket az irodalom hordoz, hogy példákat, eszményeket és elveket lássanak maguk előtt, hogy szeressék az irodalmat, hogy érezzék: az irodalom megkönnyíti és gazdagabbá teszi az életet, hogy az élet izgalmassá és kihagyhatatlanul fontossá teszi az irodalmat” — írja tanulmányában Fenyő D. György irodalomtörténész, pedagógus. Ahhoz, hogy elérjük a fentebb kifejtett részcélokat, előbb képessé kell válnia az iskolának arra, hogy a társadalom fejlődését szolgálva, ne csak a tartalmat, hanem annak átadási módszereit is megújítsa. Mit értünk módszer alatt? Míg tudományos értelemben a módszer általában a célhoz vezető utat, illetve eljárást jelenti, a tanítási módszer a tanítás céljához vezető útként, a tudás elsajátításához vezető eljárásaként értelmezhető. A tanítási folyamat sikerességét alapvetően befolyásolja a módszerek és eljárások megfelelő alkalmazása. Ezért jelen írásban arra vállalkozom, hogy néhány általam is ismert és a mindennapi tanítási folyamatban használt módszertani kézikönyvet mutassak be, az irodalomtanár-jelölteknek, illetve a gyakorló pedagógusoknak egyaránt, így elősegítve, hogy a megfelelően kiválasztott technikák növeljék a tanítási-tanulási folyamat hatékonyságát, illetve felkeltsék a diákok egyes tananyagrészek iránti érdeklődését.

CSERHALMI ZSUZSA: AMIT A IRODALOMTANÍTÁSRÓL TUDNI KELLENE (2001)

Cserhalmi Zsuzsa egyetemi hallgatóknak (és gyakorló pedagógusoknak)

szánt könyve 2001-ben jelent meg a Korona Kiadó égisze alatt. Cserhalmi elsősorban az irodalomtanítás során felbukkanó problémák mentén körvonalazza mondanivalóját, majd a történetileg változó irodalomfogalom kialakításának módszereire, a műismeretre, az elméleti és történeti képzés technikáira helyezi a hangsúlyt. A könyv négy fő fejezetre tagolódik: a tanári pályára készülők célképzetének és feladattudatának feltérképezésére, az irodalomórán történő ismeretközvetítés módszertanára, valamint az ismeretközvetítés tanári technikáira. A „tankönyv” egyetemi hallgatók irodalomtanítással kapcsolatos óravázlataival, illetve jegyzőkönyveivel zárul. Cserhalmi könyve leginkább azzal a céllal íródott, hogy segítse azokat a tanárjelölteknek, illetve pályakezdő pedagógusoknak, akik úgy érzik, hogy szükségük van némi támaszra a vizsgákra való felkészülés, valamint az oktatási-nevelési folyamatba való betagozódás kezdeti fázisában. Viszont ez nem zárja ki azt, hogy a gyakorló pedagógusok is forgassák a könyvet, hiszen ahogy a könyv címe is jelzi, mindent tartalmaz — „Amit az irodalomtanításról tudni kellene”.

PETHŐNÉ NAGY CSILLA: MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYV (2005)

Pethőné Nagy Csilla az interneten digitálisan is elérhető módszertani kézikönyvére a magyartanárképzés alapműveként hivatkoznak. A módszertani ötlettár a Korona Kiadó gondozásában jelent meg 2005-ben. A kézikönyv célja, hogy egyfajta útmutatóként ötletekkel és különféle fortélyokkal lássa el a tanulási folyamat szervezőjét. Bár a kézikönyv a Korona Kiadó tankönyveivel (Irodalomkönyv 9–12. és Irodalomtankönyv a szakközépiskolák számára 9–12.) dolgozó pedagógusoknak kíván segítséget nyújtani, nem zárja ki, hogy az adott módszereket beilleszthesse a szlovákiai magyar tankönyvek használóinak tudástárába is. A kézikönyv három fő fejezetre tagolható:

a tudományelméleti háttér ismertetésére, a befogadasközpontú és kompetenciafejlesztő irodalomtanulási folyamat tervezésére és szervezésére, valamint az interaktív és reflektív tanulási technikák a befogadóközpontú és kompetenciafejlesztő irodalomtanulás szolgálatában című fejezetre (technikaleírások). A kézikönyv végén évfolyamokra bontott tanmenetjavaslatokat is találunk, amelyek az egyes tananyagrészekben rejlő tanítási lehetőségekre hívják fel a figyelmet. Kiemelendő, hogy a módszerek vizualizálása és gyakorlati alkalmazásának megkönnyítése apropóján 2011 márciusában öt módszertani szemléltetőt (1. Asztalterítő és T-táblázat kombinálása, 2. Jellemterkép készítése, 3. Kettéosztott napló, halmazábra; 4. Fürtábra, 5. Jelölés, jelöléstáblázat – interaktív jegyzetelés) töltöttek fel a Nemzeti Tankönyvkiadó (NTK) YouTube-csatornájára.

SIPOS LAJOS (FŐSZERK.): IRODALOMTANÍTÁS A HARMADIK ÉVEZREDBEN (2006)

A 78 szerző írásaiból válogatott kötet 2006-ban jelent meg a Krónika Nova Kiadó gondozásában. Ahogy a kötet előszavában Sipos Lajos főszerkesztő kifejti (szerkesztő Fűzfa Balázs), az első rész három nagy fejezetet tartalmaz: 1. Az irodalomtanítás elméleti pozíciói, 2. Horizontok az irodalomtanításban, 3. Műfaj, stílus, motívum témákat; míg a második részben nyolc fejezet kapott helyet: 1. Pályaképek; 2. Portrék; 3. Látásmódok; 4. Kortárs irodalom; 5. Világirodalom; 6. Színház- és drámatörténet; 7. Az irodalom határterületei; 8. Regionális kultúra címmel. A közel ezeroldalas tanulmánygyűjtemény segédletként szolgálhat a gyakorló magyartanárok részére, hiszen az egyes fejezetcímek utalnak a magyar irodalom érettségi követelményeinek témáira, így elősegítik a diákok érettségi vizsgára való felkészítését. De mit kamatoztathat mindebből a monumentális anyagból egy szlovákiai magyar pedagógus? Az elméleti háttérrel biz-

¹ Jelen munkát a Magyarország Collegium Talentum 2019 programja támogatta.

tosító írások segítségével fejleszthetjük az irodalomtudományról való ismereteinket, ezzel biztosítva a tanári tudás folyamatos megújítását, illetve a szövegalkotás és szövegfelfogadás új lehetőségeinek megismerése során kelendőképpen elmélyülhetünk a stratégikus szövegfeldolgozás tanításának rejtelmeiben. A gyakorlatiasságot kedvelők számára pedig mindenképp ajánlatos elmélyülni a második rész kínálta ínycsiklandozó csemegékben, nekik ajánlom Arató László *Populáris regiszter az irodalomtanításban* című tanulmányát, amelyben a szerző a *Hamlet* egyes sajátosságait a *Columbo* című sorozattal hozza párhuzamba, vagy a felsejében is idézett Fenyő D. György írását, aki a Sorstalanság tanítása során felmerülő kérdések mellett kitér a filmadaptáció iskolai feldolgozására is.

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA: SZEMÉLYES (AZ) IRODALOM (2014)

Petres Csizmadia Gabriella monográfiája 2014-ben jelent meg a pozsonyi Kalligram kiadó gondozásában. A monográfia „kiváló áttekintést ad az önéletírás elméleteiről, széleskörű irodalmi tapasztalatainak köszönhetően képes több területen is alkotó módon kapcsolódni az önéletírói műfajok szakirodalmához” — olvasható Dobos István egyetemi tanár könyvajánlójában. A könyv sajátossága, hogy az autobiográfiai kutatás általános pedagógiai-didaktikai feltételei mellett kitér a személyes szövegtípusok irodalompedagógiai koncepciójának, vagyis különböző stratégiák, módszerek és tanulási eljárások ismertetésére is. Mindenképp érdemes kiemelni Az intimitás és nyilvánosság határai/hatásai az internetes én-szövegekben című fejezetet, melyben a szerző különféle internetes én-szövegek pedagógiai-didaktikai feldolgozásával foglalkozik (a Patchwork-álom feladat például „az írott nyelvi kommunikáció során megfigyelt írói stílusra, sajátos kifejezőmódra, szófordulatokra a személyiség árulkodó jegyeiként irányítja a figyelmet”). A monográfiában olvasható módszertani technikák nagyon jól alkalmazhatók a tanórai foglalkozásokon, ahol a diákok megismerkedhetnek az autobiografikus szövegek értelmezési szempontjaival, valamint az őket foglalkoztató én-témák értelmezési lehetőségeivel.

N. TÓTH ANIKÓ – PETRES CSIZMADIA GABRIELLA: MÓDSZERTANI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY AZ IRODALOM OKTATÁSÁHOZ (2015)

Az N. Tóth Anikó és Petres Csizmadia Gabriella által összeállított módszertani szöveggűjtemény 2015-ben jelent meg a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karán. A kötet négy egységre oszlik: 1. Az irodalomtanítás elméleti kérdései, 2. Az irodalomtanár feladatai, 3. Ötletek és óraminták, 4. Játéktár. A korszerű irodalomtanítással foglalkozó szöveggűjteményben többek között olyan tanulmányokkal találkozhatunk, melyek az oktatási folyamat során felmerülő dilemmákat, az olvasóvá nevelés kérdését, a kompetenciaalapú irodalomoktatás összetevőit, illetve a szövegértési-szövegalkotási kompetencia fejlesztési lehetőségeit tematizálják. A kötet utolsó fejezete (Játéktár) 111 interaktív és reflektív tanulási technikával próbálja ellátni az oktatási folyamat szervezőjét. A szöveggűjtemény módszertani jellegét még inkább erősítik az egyes interaktív, élményközpontú értelmezéseket kínáló lehetőségek. Kiemelendő például Edgar Allan Poe *A vörös halál álarca* című novella élményközpontú feldolgozása, vagy *A Pál utcai fiúk* című regény egyes fejezeteinek projektmódszerrel történő tanítása.

CZIMER GYÖRGYI – KOVÁCS SZILVIA – MIKLÓSVÖLGYI MIKLÓS: AZ IRODALOMTANÍTÁS ÚJ ÚTJAIN (2015)

A három szerzőpáros nevével fémjelzett (elektronikus formában elérhető) módszertani kézikönyv 2015-ben jelent meg a Debreceni Egyetem Tanárképzési Központjának jóvoltából. A könyv három fő fejezet mentén körvonalazható: 1. Konstruktív pedagógia és kooperatív tanulás, 2. Tehetséggondozás és irodalomtanítás, 3. Az irodalomtanítás új útjain. Míg az első fejezet a konstruktív pedagógia fogalmának, illetve módszertani alapjainak tisztázására fókuszál, addig a második fejezet a tehetséggondozás módszereit, többek között egy-egy mese köré szerveződő önismereti foglalkozás részletes leírását veszi górcső alá. A zárófe-

jezet az RJR modell (ráhangolódás-jelentésteremtés-reflektálás) elméleti áttekintése mellett különféle interaktív-reflektív technikák irodalomórán való alkalmazására is kitér. Mindenképp érdemes elolvasni *A facebook mint lehetőség a reflektív és interaktív tanítási-tanulási folyamatban* című írást, melyben a közösségi oldal irodalomtanításban való alkalmazásáról kapunk érdekes tippeket. Példaként említhető az írásban kiemelt második feladat, melyben a diákoknak Petőfi *Felhők* ciklusának címét kellett értelmezniük privát üzenetekben, majd később a jobban sikerült megoldások megosztására kerültek a tantárgyi zárt csoportban.

VOJTEK SÁNDOR: OLVASÓKÖZPONTÚ IRODALOMTANÍTÁS (2017)

Vojtek Sándor (1972–2013) hátrahagyott írásainak válogatása 2017-ben jelent meg a Magyar Tanárképzési Könyvtár és Katedra című sorozatában. A kötet a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karán megrendezett VIII. Legere Irodalmi Verseny keretén belül is bemutatásra került (ahogy több más felvidéki településen is), Fenyő D. György szerkesztő jóvoltából. A jelenlévő gyakorló pedagógusok és tanárjelöltek nem csak kezükbe vehették a kötetet, de Fenyő D. György irodalom-módszertani munkájába kapcsolódva élesben is kipróbálhattak néhány feladatot. A kötet négy részre tagolódik: 1. Versek és drámák a magyarórán, 2. Prózai művek a tanításban, 3. Témák, motívumok az irodalomban, 4. Az irodalomtankönyvek szemlélete. Ahogy az *Iskola az iskolában* című fejezetben is olvasható, „Ötleteket, s nem kidolgozott óraterveket adok, azt minden tanárnak magának kell elkészítenie, hogy valóban élő legyen az óra”, vagyis a szerző olyan mintákkal kívánja ellátni az olvasót, amelyek nem csak egy meghatározott műre, hanem más művekre is jól adaptálhatók. Olyan érdekes ötletekkel gazdagodhatunk a könyv által, mint például hogyan készítsünk társasjátékot a *Csongor és Tünde* alapján, vagy hogyan játszunk vers-barkochbát a *Tücsökzene* tanítása során.